

MASSIP, Cinta (ed.) (2006): *L'escriptura i el llibre en l'era digital*. Barcelona: KRTU; Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 279 p.

Els conceptes tan genèrics i inclusius –àdhuc difusos fins a la imprecisió– d'avantguarda i modernitat que Vicenç Altaió ha desenvolupat al llarg de la seva trajectòria, als anys 90 foren traslladats a l'acrònim d'origen foixià i desglossament pompós amb què es batejà la institució dirigida per ell (KRTU: Cultura, Recerca, Tecnologia, Universals) i a la col·lecció de llibres que aquesta edita. Un poeta especialment atent a les arts plàstiques, coresponsable d'empreses com *Èczema* o *Cave Canis*, defensor de la hibridació de tot tipus de suports artístics i teories del coneixement resulta un punt de referència adequadíssim per a una línia editorial que publica llibres de reflexió sobre la interdisciplinarietat de literatura, arts plàstiques, ciència i tecnologia. Així, per exemple, l'any Dalí fou aprofitat per organitzar unes trobades recollides al llibre *Dalí. Noves fronteres de la ciència, l'art i el pensament* (2005), en el qual el pintor és recordat com a amfitrió del congrés científic organitzat al Teatre-Museu de Figueres el 1985 i la seva obra hi és llegida des de les teories científiques que l'havien alimentada i altres de més actuals, o hi és usada de punt de partida per a una reflexió excessivament abstracta sobre com l'evolució del coneixement científic pot afectar el món de les arts plàstiques. Seguint aquest mateix model, KRTU aprofità l'any mundial de la física per organitzar i publicar les trobades homònimes *Física de l'estètica. Noves fronteres de la ciència, l'art*

i el pensament (2006): destacats investigadors hi plantegen qüestions relacionades amb les descobertes més recents fetes en aquest camp, com la «massa fosca» de l'univers (expressió que Altaió havia utilitzat el 2004 per donar títol al conjunt de la seva obra poètica) o la nanotecnologia, i hi defensen una necessitat d'«interacció de l'art i la ciència» generalment vaga i poc vàlida en no partir d'un acord comú sobre termes clau com «estètica» –usat en el millor dels casos com a simple sinònim de «bellesa»–; mentre que representants de diverses disciplines considerades artístiques expliquen breument i amb més concreció –no sempre amb més interès– en quins termes s'ha produït o es pot produir en les seves especialitats aquesta interacció (a destacar, el breu text de Perejaume, un lúcid plantejament de l'art, la ciència i la literatura com a vies diverses de coneixement d'un mateix objecte, allò que s'amaga rere els signes visibles de la vida humana i el món material; i el d'I. de Pedro, que encertadament troba el punt de contacte entre moda i ciència en què ambdues estan massa sovint sotmeses a «la maquinària consumista» que les converteix per igual en productes i, per tant –afegiríem–, no en coneixement).

L'escritura i el llibre en l'era digital (2006) és un altre episodi d'aquesta sèrie en què també s'aprofita una efemèride puntual, l'any del llibre i la lectura, per propiciar una reflexió interdisciplinària. En aquest cas, però, com ja indica la diferència de títols, es focalitza un aspecte restringit d'una institució, la literària –en el seu sentit genèric, que inclou divulgació científica, filosofia, guions de cinema, editors, crítics–, més delimitada que l'artística, i s'intenten analitzar les seves possibles interaccions amb un sol fenomen extern, les tecnologies digitals. El tema no és nou. D'una banda, deriva de la necessitat constant que tenen el conjunt de les arts de reflexionar sobre com s'adapten al progrés tecnològic, als objectes materials que genera però també als canvis de sensibilitat que aquests provoquen en els homes (l'insuperat Benjamin al capdamunt o, més recent, la dicotomia d'«apocalíptics i integrats», que Altaió recupera per presentar aquest llibre i Joan Elies Adell per cloure'l); d'altra banda, pel que fa a la literatura, la versió actualitzada a «l'era digital» d'aquest tipus de reflexions ha estat a bastament explorada per, és clar, el món anglosaxó –sovint reconeixent el mestratge de Benjamin, com succeeix amb el reincident G. P. Landow en usar el títol «El text en una època de reproducció electrònica», o amb E. Aarseth en proposar que, «parafra-sejant Walter Benjamin», a partir dels hipertexts penjats a la xarxa es pot parlar d'una nova era de la història de l'art, «l'era de la post-reproducció». Per això sorprèn que, en un context que els hauria d'impulsar a recórrer a nous referents per plantejar qüestions inèdites, els escriptors catalans fugin d'estudi oferint un article d'opinió sense lligam amb el títol del recull o fent afirmacions que no tenen en compte els precedents del camp on se situen, que ja han estat plantejades amb molta més incisió o que s'estanquen en si mateixes. Escriure boirosament coses com que «els horitzons científic i tecnològic semblen ampliar-se infinitament i comencen a obrir-se nous interrogants allà on hi havia certes assumides», parlar d'«una eina nova plena de possibilitats» sense entrar a pensar-les o de si hom ploraria en el cas que l'objecte llibre desaparegués, presentar com a novetat els hipertexts (i encara posant l'accent en aspectes com la «no lineal[itat] del discurs» –cras error, perquè cap dicurs, per «hiper» que sigui, no pot deixar de ser lineal; en tot cas es parla de multilinearitat dels hipertexts, cosa que no n'és cap innovació– i la «pèrdua del poder diví per part de l'autor» –una fal·làcia perquè precisament la majoria d'hipertexts narratius restitueixen a l'autor el poc poder que aquest hagués pogut perdre en formes anteriors–) o esbandir la qüestió considerant que les noves tecnologies no tenen cap influència en la creació literària; quan desenes, potser centenars, de teoritzadors i practicants han aprofundit amb precisió en aquestes i altres qüestions, és optar per una retòrica incomprensiblement buida –i és que fins i tot Robert Coover va comentar les possibilitats de les «novels for the computer» en una sèrie d'articles (un dels quals fou recollit per KRTU a *Escriptura i combinatòria*), o Víctor Martínez-Gil assenyala diversos llibres catalans que es construeixen com «ficcions de l'hipertext». En efecte, *L'escritura i el llibre en l'era digital* sembla entestar-se a demostrar que la influència principal de la societat tecnològica sobre l'escritura és l'apuntada per N. Postman a *Tecnòpoli*: li permet generar una quantitat tan incontrolada d'informació sobre qual-sevol tema que ni els mateixos professionals de cada sector es preocupen d'intentar dominar-la, no-

més se senten obligats a aprendre el funcionament de les tecnologies que haurien de fer-ho però que, en realitat, generen encara més informació inútil. Els escriptors catalans s'han servit de tecnologies com l'escriptura o els ordinadors (que faciliten tant l'edició del «llibre en l'era digital») per fer pública informació inútil prescindint completament de la preexistent; encara que part d'aquesta sigui excepcionalment útil, els afecti directament, pugui ajudar-los a parlar d'un tema que no han tractat prèviament i els aportï nous coneixements.

Per això uns dels intents més positius del recull són el de Laura Borràs que, tot i partir d'usos erronis de termes com «poesia visual» o «calligrama» i dedicar massa espai a una analogia que ella mateixa reconeix «forçada» (entre manuscrit medieval i llibre digital), s'adapta al que el títol del volum promet sense obviar els precedents; o l'excel·lent text d'Adell, que, aprofitant les aportacions de crítics com Aarseth o Kernan i seguint també el camí apunyat per Benjamin, troba en l'evolució tecnològica un canvi constant de concepció dels nostres processos mentals i un replantejament dels conceptes de literatura i institució literària –fins ara condicionats totalment per l'existència física del llibre.

És clar que Borràs i Adell són investigadors universitaris d'aquest camp i, certament, el creador literari no té l'obligació de dominar els registres teòric i crític (sempre que no sigui ell qui opti voluntàriament per utilitzar-los, com succeeix en els casos citats i encara en els de certs poetes del volum que, parlant com a crítics i sobre crítica, no fan més que redundar en l'obvietat). Per aquesta raó, també destaquen les aportacions en què el creador dóna sense impostures les raons que, partint de la reflexió sobre l'era digital i l'aprofitament dels recursos que ofereix, l'han dut a la pròpia experiència: l'escriptura d'un «cinema en present» per Isaki Lacuesta, la creació d'*Epímona* per Lluís Calvo, el plantejament de la «reescriptura» per Màrius Serra, les «narraciones» d'Eugenio Tisselli o l'interès de Jordi Puntí per diverses formes de narrativitat. Esment a part mereix la solidíssima capacitat reflexiva i argumentativa de Miguel Morey.

Com a contrapartida, també participen en el volum escriptors que, incompreensible paradoxa, passant per alt la semàntica assumeixen que «l'era digital» equival literalment a dir «l'actualitat» i es limiten a cantar les glòries de la pròpia obra –per oposició a la literatura «amb interior anèmic», «falses pretensions de modernitat», etc. d'altres innominats que, per tant, no són més que fantasmes creats a major encimbellament del jo– perquè és feta de «llibres» publicats en «l'actualitat». Atesa la flagrant mascarada, a la resta no podem sinó cantar-los les absoltes.

Salvant algunes excepcions, doncs, si bé aquest volum de la sèrie KRTU hauria pogut oferir un bon treball de reflexió col·lectiva, petites individualitats convençudes de l'interès de la pròpia paraula pel simple fet de ser la pròpia (i no perquè se situï en relació a una xarxa de debat global, al «món redó» que defineix Mira al primer text del recull) l'han acabat convertint en una lectura tediosa i descoratjadora que no aporta res al replantejament de la situació del llibre i l'escriptura en l'era digital. De fet, ni tan sols no hi apareixen els autèntics perills que, derivats de l'evolució tecnològica, ha de salvar la literatura. Perquè, en efecte, tal i com sembla que vulguin afirmar molts dels col·laboradors sense arribar mai a objectivar-ho, la literatura és literatura i, per més que algunes ànsies de modernitat intentin fer aquest desplaçament, la «programació» informàtica no ho serà fins que el llenguatge natural dels homes, allò que en configura la consciència i en condiciona les relacions quotidianes amb l'entorn (àdhuc amb la programació informàtica), no sigui el digital. La qual cosa no obsta perquè les noves tecnologies modifiquin les fronteres conceptuals del que entenem per literatura, canviïn radicalment els usos lingüístics als quals aquella haurà d'adaptar-se ni que sigui per oposar-s'hi o col·laborin amb ella com en els hipertexts de ficció. En qualsevol cas, del que no hauria de prescindir cap escriptor, ja que en això sí que resultem modificats nosaltres per la tecnologia, és dels canvis que aquesta ha produït en les concepcions de les coordenades espai-temps i, per tant, en la representació simbòlica del món que cadascú porta dins seu juntament amb la manera de processar els estímuls externs que la construeixen.

Per tant, la situació del llibre i l'escriptura –especialment dels literaris– en l'era digital està condicionada per una sèrie de factors que no depenen tant de l'existència de les noves tecnologies

com de la seva causa –el capitalisme avançat– i les seves conseqüències; una espectacular força d'influència sobre l'individu i la societat que ha desembocat en la situació glossada recentment per Todorov a *La littérature en péril*, ja fa temps detectada amb les pròpies peculiaritats a casa nostra: «la tesi segons la qual la literatura no entra en relació significativa amb el món» com teòricament sí que ho fan les mal anomenades ciències socials, lingüístiques i de la informació o el desenvolupament tecnològic. Aquesta idea ha afectat sectors tan bàsics de la institució literària com l'ensenyament secundari (del qual, com han dictaminat Jaume Aulet i Pere Martí, la literatura «pràcticament ha desaparegut» o, en el millor dels casos, «és utilitzada per treballar aspectes gramaticals, normatius, d'ús de la llengua»), part de l'universitari (per exemple, en convertir-se la teoria de la literatura en disciplina autònoma ha generat sovint una crítica que presenta l'obra literària «com un objecte lingüístic clos, autosuficient, absolut» del qual, doncs, només se'n poden enfocar els recursos sense relacionar-los amb el seu sentit final; per això dona una importància excessiva a l'hipertext o als mecanismes amb què s'adapten texts literaris al cinema i la televisió, la caiguda del crític en la «identificació de la tasca d'interpretació amb la tasca d'exploració territorial i del domini tecnològic» denunciada pel mateix Aarseth) o els mateixos escriptors. Immersos en un món que per excés de científisme i tecnofília els nega la supremacia d'antany, diu Todorov que molts d'aquests parquien actualment una «actitud complaent i narcisista que els porta a descriure minuciosament les seves emocions més petites, les seves experiències sexuals més insignificants, els seus records més fútils: com més repugnant és el món, més fascinant és el jo!» El peix es mossega la cua: per aquest camí és impossible recuperar el poder simbòlic que legítimament els pertany. Si les noves tecnologies són una de les principals causes d'aquesta situació, *L'escriptura i el llibre en l'era digital* n'és una prova impagable.